

СТАНОВИЩЕ

относно кандидатурата на гл. ас. д-р Ивайло Димитров по конкурса за академичната длъжност „доцент”, към ИИОЗ на БАН, обявен в ДВ бр.53/18.06.2013г., за нуждите на секция „Онтологически и епистемологически изследвания”,

от доц. д-р Христо Стоев

Ивайло Димитров участва в конкурса с монография със заглавие „Гайната сила у Кант: Подстъпи към критическата метафизика на способностите” и още 20 публикации (студии, статии и доклади), тематично свързани с конкурса, които не дублират представените от него в библиографията по защитената от него през 2004г. степен доктор.

Ивайло Димитров е роден през 1974г. Научните му занимания демонстрират траен интерес върху философията на Кант с фокус върху проблематиката около способността/силата за въображение, при това последната не само и единствено в контекста на трансценденталния идеализъм. За научните му способности и интереси, както и за дискуссионната му нагласа аз мога да свидетелствам още от времената на общите ни години на студентската скамейка.

В становището си ще се концентрирам изключително върху представената от Ивайло Димитров монография, тъй като тя, доколкото съм в състояние да преценя, свързва, обединява и фокусира множеството от изследванията му през последните години.

Изследването на Ивайло Димитров е посветено на едно наистина твърде важно разграничение в Кантовата трансцендентална философия, а именно това между *Fähigkeit*, *Vermögen* и *Kraft*, които авторът предлага да се предават на български съответно като „капацитет”, „способност” и „сила”. Това предложение следва да се прецени на фона на обстоятелството, че в българските преводи на Кантовите съчинения тези три различни термина се превеждат униформено (и поради това подвеждащо) чрез един и същ термин, а именно – „способност”. Бързам да заявя, че намирам предложението от Ивайло Димитров превод за напълно удачен и виждам в това един от най-важните приноси на неговото изследване в контекста на българската философска култура.

Нужно е да се подчертае, че, както става ясно още от подзаглавието, Ивайло Димитров полага централното за монографията му тройко разграничение в полето на така наречената от него „критическа метафизика на способностите” на Кант. Макар че изразът „критическа метафизика” не може да се счита за утвърден в немско- и англо-езичната литература върху Кант (още повече че самият термин „метафизика” у Кант е поливалентен и значението му варира в зависимост от контекста), в хода на изложението става ясно, че авторът се опира тук на тенденции засвидетелствани от други български изследователи на Кантовата философия.

Внимателният читател на монографията ще може да проследи в хода на изложението основните смислови моменти в Кантовото разграничаване между капацитет, способност и сила. Капацитетът (*Fähigkeit*) представлява пасивна способност, в нея се мисли определен тип възприемчивост (рецептивност), поради което Кант я асоциира обичайно със сетивността. За разлика от това същинската способност (*Vermögen*) се мисли като активна, определяща, спонтанна, поради което Кант я асоциира обичайно с разсъдъка. Съответно, както става ясно от съдържателната

формулировка на Кант, която Ивайло Димитров е открил в рефлексите му по антропология (виж с.27), способността-сила (Kraft) също се разбира като активна, но вече във възвратен, рефлексивен смисъл. Т.е. тя представлява активност по отношение на самия себе си, и в този смисъл Кант неслучайно държи да използва термина в съставните думи за рефлектиращите способности като „сила на/за въображение” (Einbildungskraft), „сила на/за съждение” (Urteilkraft).

Набелязаната схема вероятно изглежда твърде проста за да е изчерпателна, поради което Ивайло Димитров търси нейните теоретични дефицити. Така например той отбелязва, че дистинкцията между капацитет и способност у Кант „не трябва да се идентифицира с опозицията рецептивност ↔ спонтанност” (с. 42). По нататък той също така експлоатира хипотезите, че у Кант би било релевантно на разсъдъка да се приписва пасивен капацитет, а на сетивността – активна способност. В тази връзка обаче, струва си да бъде далеч по-детайлно обоснована така наречената „възприемчивост” или „рецептивност” на разсъдъка и още повече на разума, която се предлага да бъде мислена чрез термина Fähigkeit (капацитет). Защото позоваването на етимологическата връзка на немската дума за разум Vernunft с глагола vernehmen (долавям, дочувам) (виж с.58) вероятно би разкрила някакви общи протофилософски интуиции залегнали в немския език, но едва ли точно спецификата на Кантовата концепция за разума. Едно подобно обосноваване би предполагало също и пряко ангажиране с обстоятелството, че Кант в критическите си съчинения съзнателно избягва да приписва Fähigkeit на разума или на разсъдъка в частност. И това е така именно поради конотациите на пасивност залегнали във въпросния термин.

Монографията на Ивайло Димитров е наситена с многобройни примери за употребата от Кант на изследваните понятия в почти целия спектър на философското му творчество, с ясно изразен фокус върху университетските му лекции по метафизика. Намирам последното за ценен профил на изследването. Следва да се подчертае, че в монографията е събрано голямо количество изследователски материал. Чрез използвания обаче в тази връзка от Ивайло Димитров подход на преглед на огромно количество цитати в известна степен се губи както единният хоризонт за разбиране на изследваните понятия, така и тяхната специфична функционалност в рамките на определен философски контекст. В този смисъл би могло да се пожелае по-ясно очертаване на функциите на разглежданите понятия (капацитет, способност, сила) в различните сфери на Кантовата философия – познавателно-теоретическата, морално-практическата, телеологико-естетическата, антропологическата или дори натурфилософската.

Намирам за важно, а и също от теоретична гледна точка ценно, че в хода на изследването е привлечено и разгледано също и едно друго понятийно разграничение у Кант, което отново работи на различни нива, а именно това между въздействие/ефект (Wirkung), действие (Handlung) и дело (Tun). (с. 70-71, също с. 101 сл.) Един подобен преглед е важен, още повече, че въпросните термини за жалост отново не са разграничени по явен начин в българските преводи на Кантовите съчинения.

Във връзка с уместно тематизираното в монографията понятие на Кант за „свързване” (Verbindung) на с. 95 може да се открие едно любопитно разграничение, предложено от Ивайло Димитров, а именно това между „представата-под-формата-на свързване” и „представата-на-всяко-свързване”. Въпреки че това разграничение изглежда бива натоварвано със смисъл с оглед на разглежданата проблематика, то стои до голяма степен не-информативно и неясно, още повече, че авторът го свързва с предложен от него интерпретативен превод на централен за „Критика на чистия разум” пасаж. Струва си да бъде разяснено какво точно се визира чрез подобно разграничение.

Най-вече по отношение на последвалите раздели на монографията, бих си позволил също и една по-обща критична бележка. С оглед на едно бъдещо изследване, за каквото дава заявки и самият автор, би могло да се пожелае едно по-концентрирано разгръщане на аналитичния потенциал на текста и в известен смисъл опитомяване на интерпретативните игри, които в повечето случаи биха могли да бъдат колкото осветляващи, толкова и помътняващи по отношение на водещите тезиси на самото изследване.

Впрочем намирам за важно качество на изследването на Ивайло Димитров това, че с оглед на тематизираните понятия той регулярно обсъжда терминологичните опции, предложени в различните англоезични преводи на Кантовите съчинения. Това предлага на потенциалния читател усет за детайлните различия и смислови нюанси на множество аспекти в използвания от Кант понятиен инструментариум.

В последния дял на монографията е обсъдено не по-малко важното в контекста на Кантовата философия разграничение между знание (Wissen) и познание (Erkenntnis). Авторът вижда в преосмислянето на това разграничение подстъпи към критика на т.нар. „производствена парадигма“ на знанието и „продукционизма в мисленето“, които свеждат разликата между познание и знание до разликата между процес и продукт. Ивайло Димитров намира за евристично в този контекст тъкмо обсъжданото по-горе понятие за „сила“ (Kraft), както и за това „мощ“ (Macht), като счита за осветляващ в това отношение приноса на Хайдегер.

В резюме на казаното мога да заявя, че предложената от Ивайло Димитров монография представлява многостранно и ерудирано изследване на същностни тематични ядра на Кантовата философия, надхвърлящи историческия ѝ контекст.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предвид качествата на кандидата, научната му дейност и в контекста на всичко казано дотук, убедено предлагам на уважаемото Научно жури да гласува в полза на това на Ивайло Димитров да бъде присъдена академичната длъжност „доцент“ по конкурса, обявен в секция „Онтологически и епистемологически изследвания“ към ИИОЗ на БАН.

доц. д-р Христо Стоев